

УДК 330.368(477)

DOI: 10.25140/2411-5215-2018-2(14)-57-63

Олена Гонта

**ПРОБЛЕМИ ДИСПРОПОРЦІЙНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ОКРЕМИХ РЕГІОНІВ**

Елена Гонта

**ПРОБЛЕМЫ ДИСПРОПОРЦИОНАЛЬНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА
НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ И ЕЕ ОТДЕЛЬНЫХ РЕГИОНОВ**

Olena Gonta

**PROBLEMS OF DISPORPORATION OF ECONOMIC GROWTH
OF THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE AND ITS REGIONS**

У статті розглянуто зовнішні та внутрішні чинники накопичення проблем, пов'язаних із диспропорційністю економічного зростання національного господарства України та її регіонів. Наголошено на факторах транснаціоналізації економіки регіонів та активізації міграції молоді як важливої частини структури трудового потенціалу країни. Запропоновані структурно-функціональні та інституціональні шляхи подолання небажаних соціально-економічних явищ з урахуванням найбільш вдалого досвіду розвинутих країн.

Ключові слова: економіка регіону; національна економіка; трудовий потенціал; економічне зростання; диспропорційність.

Бібл.: 15.

В статье рассмотрены внешние и внутренние факторы возникновения проблем, связанных с диспропорциональностью экономического роста национального хозяйства Украины и ее регионов. Выделены факторы транснационализации экономики регионов и активизации миграции молодежи как важной части структуры трудового потенциала страны. Предложены структурно-функциональные и институциональные пути преодоления нежелательных социально-экономических явлений с учетом наиболее конструктивного опыта развитых стран.

Ключевые слова: экономика региона; национальная экономика; трудовой потенциал; экономический рост; диспропорциональность.

Библ.: 15.

The external and internal factors of accumulation of problems related to the disproportionate economic growth of the national economy of Ukraine and its regions are analyzed in the article. The emphasis is put on identification of both factors transnationalization of regions' economy and activation of youth migration as important parts of the country's labor potential structure. On the basis of the best practice of economic developed countries are proposed the structural-functional and institutional directions of overcoming undesirable socio-economic phenomena.

Keywords: regional economy; national economy; labor potential; economic growth; disproportionality.

References: 15.

JEL Classification: E2

Постановка проблеми. Стабільне економічне зростання – бажаний стан розвитку будь-якої системи. Проте якщо система є складнопідпорядкованою («національна економіка – економіка регіонів») виникає питання балансу темпів зростання її окремих складових. Питання диспропорційності економічного розвитку залишаються найбільш складними щодо вибору шляхів і методів подолання нерівномірності. Адже навіть суперечності глобалізованого середовища зумовлені багато в чому саме диспропорційністю регіонального розвитку окремих держав світу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Нерідко проблеми диспропорційності регіонального розвитку намагаються вирішити шляхом «поділити і перерозподілити» спільну частину бюджету. На нашу думку, такий підхід є неправильним. Питання постає в пошуку конкурентних переваг кожного окремого регіону, які, в кінцевому підсумку, становлять особливу царину формування національного ефекту синергії господарювання. Крім того, постає проблема відповідності стратегій розвитку окремих регіонів загальній концепції розвитку національної економічної системи.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Проблеми диспропорційності економічного розвитку країн та їхніх окремих регіонів досліджували З. Варналій [10], А. Вдовічен, А. Кругляно [2], В. Воронін [4], В. Геєць [5], Н. Гоффе [3], М. Долішній [5], Я. Жаліло [4], С. Злупко [5], С. Мочерний [4], А. Кузнецов [7], О. Пирог [8], С. Романюк [11], В. Сорокін [12], А. Чухно [15], Л. Шинкарук [12], І. Школа [13] та ін.

Метою статті є дослідження методологічних платформ напрямів збалансування національного та регіонального розвитку в умовах поглиблення диспропорцій окремих його складових з огляду на зростаючі впливи процесів глобалізації.

Виклад основного матеріалу. На наше переконання, сучасна регіональна політика, яка здатна привести до збалансування пропорцій економічного розвитку, має враховувати динамічність не тільки внутрішнього, але й зовнішнього середовища. Для цього таку політику необхідно модифікувати в напрямі здатності її адекватного реагування на виклики глобалізації з метою максимального використання переваг, що виникли для регіонів України у зв'язку з реалізацією зовнішньоекономічного курсу держави на відкритість економіки та мінімізації загроз, що утворюються. Ми виділяємо два найбільш загрозливих моменти порушення пропорційності розвитку національного господарства.

По-перше, це загрози стратегічного руйнування економіки регіонів з боку агресивного наступу транснаціональних корпорацій (ТНК), які вже опанували пріоритетні сектори економіки країни. Галузева структура інтересів таких компаній досить диверсифікована, але здебільшого стосується швидко прибуткових секторів економіки: природні ресурси (наприклад, необроблена деревина), або сільське господарство у взаємодії з вітчизняними агрохолдингами, перетвореними в гігантські олігархічні структури.

Безумовно, прискорене економічне зростання та перехід на інноваційний шлях розвитку потребує рішучої активізації всіх джерел інвестування національної економіки, як внутрішніх, так і зовнішніх. При цьому не можна оперувати тільки кількісними обсягами залучених капіталовкладень. Особливо це стосується іноземних інвестицій, коли на першій план повинна виходити оцінка якості залучених капіталів. Коли ми говоримо про добросовісність інвесторів, то відвертаємо хижачку поведінку «атипових» інвесторів, у ролі яких виступають зазвичай ТНК. Такі «атипові» інвестори діють на території певної країни з метою поглинання або ліквідації конкурента, розміщення шкідливих виробництв, виснаження природних ресурсів, експлуатації наддешевої робочої сили тощо.

Слід враховувати, що добросовісні інвестори, які діють прозоро і з суто підприємницькими мотивами, обираючи країну докладання капіталу, орієнтуються на рейтинги, які регулярно складають впливові міжнародні організації. Але, якщо звернутися до свідчень авторитетних міжнародних рейтингів, ми побачимо, що протягом останніх десяти років Україна залишається на досить низьких позиціях за рівнем глобальної конкурентоспроможності.

Сам індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних, що згруповані у 12 контрольних показників («Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічне середовище», «Охорона здоров'я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Розвиток фінансового ринку», «Технологічна готовність», «Розмір ринку», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам» та «Інноваційний потенціал»), які об'єднані трьома основними групами субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення».

Протягом 2017 року Україна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці». Тенденція до погіршення цього показника спостерігалася і в минулорічних дослідженнях, причому в торішньому наша держава погіршила за ним свої позиції на 17 пунктів. Також Україна зазнала втрат за оцінкою інноваційної складової Індексу – (мінус 9 пунктів), інфраструктурної (мінус 3 пункти) та за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку (мінус 2 пункти).

Якісні зміни в зовнішньому середовищі функціонування та розвитку суспільно-територіальних систем регіонів, зумовлені чинниками глобалізації, що полягають насамперед у поширенні діяльності ТНК в економіці регіонів, повинні стати, по-перше,

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

об'єктом досліджень регіональної економіки як науки, оскільки впливають на виконання регіонами їхньої основної функції в системі територіального поділу праці; по-друге, об'єктом регулювання засобами регіональної політики, оскільки можуть порушувати принципи комплексності розвитку продуктивних сил; по-третє, бути враховані в державній стратегії регіонального розвитку як секторальні стратегії транснаціоналізації економіки регіонів, побудовані з урахуванням можливого впливу ТНК на структуру економіки регіонів, а отже, і на регіональний розвиток України загалом.

До переліку глобальних корпорацій, представлених на вітчизняному ринку, можна віднести Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco та інші ТНК. Латентно «вбудовані» у структуру економіки України такі промислові гіганти, як Westinghouse, ExxonMobil, General Electric. Щодо Mittal Steel (зокрема, його українського активу – «Криворіжсталь»), вплив на економіку України дуже відносний, оскільки продукція цього підприємства проміжна, а не кінцева ланка виробничого ланцюга. Серед закордонних інвесторів найбільш інвестиційно-привабливими в Україні є такі галузі економіки: харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів – 15,7 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених до України; торгівля – 15,6 %; фінансова сфера – 8,5 %; машинобудування – 8,0 %; транспорт – 7,6 %; металургія та обробка металу – 5,4 %; операції з нерухомістю – 4,6 %; хімічна та нафтохімічна промисловість – 4,1 %.

У зв'язку з агресивним наступом на окремі сектори економіки України ТНК має бути розроблена та офіційно прийнята політика транснаціоналізації економіки регіонів. Уточнимо її зміст. Зважаючи на те, що будь-яка політика передбачає конкретизацію об'єктів і суб'єктів, а також осмислення інтересів останніх, політика транснаціоналізації економіки регіонів – це сукупність заходів, що здійснюються державою в особі регіональних органів влади для одержання позитивних синергетичних ефектів від взаємодії із зарубіжними ТНК, а також створення умов для формування в регіонах великих корпоративних інтегрованих структур з метою забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку та економічної безпеки регіонів.

Наявність ТНК в економіці регіонів може носити латентний (прихований) характер у зв'язку з реєстрацією центрального офісу в інших регіонах, частіше у м. Києві. Сучасний етап розвитку економіки регіонів вимагає перегляду вже традиційних підходів до оцінки їхньої інвестиційної діяльності за кількісними параметрами залучених іноземних капіталів. На основі цих підходів, у свою чергу, складаються інвестиційні рейтинги і робляться висновки щодо задовільного або незадовільного ходу реформ в окремих регіонах України. Своєю чергою, такі висновки дають імпульс двом сигналам:

1) сигналам-застереженням про неефективне управління економікою на місцях для вищих державних органів влади і, як наслідок, невважені кадрові рішення в регіонах, які недостатньо працюють у напрямі створення сприятливого клімату для залучення іноземних інвестицій;

2) сигналам-запитам з боку регіональних органів влади представникам науки щодо чинників активізації закордонних інвесторів, що замикає порочне коло, оскільки спонукає науковців до роботи в напрямі пошуку шляхів збільшення фізичних обсягів зарубіжних капіталовкладень та розробки відповідних практичних рекомендацій для регіонів.

Формування політики транснаціоналізації економіки регіонів України як засобу досягнення балансу між інтересами регіонів, національного господарства та глобалітетів полягає в підвищенні здатності регіонів адекватно реагувати на зовнішньоекономічні виклики. Дії Уряду в сучасних умовах мають бути спрямовані на вирішення таких ключових завдань:

– забезпечення виконання регіонами їхніх функцій у підтримці комплексності регіонального розвитку на основі внутрішньодержавної регіональної інтеграції в умовах, коли невід'ємними елементами територіальної структури господарства України стають ТНК;

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

- найбільш ефективно використання ресурсів регіонів на основі поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел економічного зростання;
- дотримання вимог економічної безпеки регіонів в умовах зростання тиску глобалізаційних процесів.

Крім того, на порушення пропорцій структури національної економіки нині суттєвий вплив здійснюють загрози від втрати трудового потенціалу країни, насамперед, через зниження його якості. Адже порушення пропорцій структури національного господарства та його окремих секторів починається з дисбалансу рушійної сили його розвитку – трудових ресурсів. З одного боку, йдеться про відтік кваліфікованих робітників та висококласних спеціалістів за кордон, а з іншого – про масове залучення потенційної студентської молоді до вступу до закладів вищої освіти інших країн. Так, кількість українців, що отримують вищу освіту в зарубіжних університетах, станом на початок навчального року становила майже 67 тис. осіб. Серед найбільш популярних для навчання країн є Польща, Німеччина, Росія, Канада, Італія, Чехія, США, Іспанія, Австрія, Франція та Угорщина. Динаміка зростання з 2009 по 2017 роки становила близько 190 %. Тільки за три останні роки приріст становив майже 20 %. Причому $\frac{2}{3}$ цього приросту – наші молоді співвітчизники, які навчаються в університетах Польщі. Саме українці продемонстрували найбільш стрімке збільшення контингенту студентів польських університетів як в абсолютному, так і відносному показниках – з 22, 8 тис. осіб до 31 тис. осіб (більше 32 %). Також значний відносний та абсолютний приріст чисельності студентів з України демонстрували канадські, словацькі та італійські університети.

У плані покращення ситуації в цій царині корисно було б впровадити систему «*муніципальних замовлень*» на підготовку фахівців, яких потребує економіка кожного окремого регіону. До речі, слід зробити наголос на абсолютно неправильному рішенні щодо скорочення часу (або повного виключення) на вивчення дисципліни «Регіональна економіка» у навчальних планах для студентів економічних спеціальностей. Адже саме ця дисципліна формує фундаментальні знання про проблеми розвитку окремих територій на основі виокремлення специфіки їхнього потенціалу. В умовах строкатості чинників регіонального розвитку є гостра потреба у фахівцях, що орієнтуються на вирішення локальних проблем, маючи при цьому глобальне мислення.

З іншого боку, щодо якості трудового потенціалу, загострюється проблема можливості повноцінного відновлення психофізичного і фізіологічного здоров'я нації. Останнє стосується не тільки (і не стільки) системи охорони здоров'я країни, скільки системи реабілітації. Це особливо важливо з огляду на зростаючу інвалідизацію населення, примножену наслідками подій на Сході країни, гіпертрофований стан тривожності населення, пов'язаний із невизначеністю соціально-економічних перспектив майбутнього тощо. Слід згадати дуже правильну економічну оцінку здоров'ю нації, яку надавав ще А. Сміт, стверджуючи, *що прогрес суспільства є стан бадьорості і здорової енергії всіх його класів* [1].

Ми визнаємо, що реформа охорони здоров'я в Україні є дискусійною по суті організації і невідворотною з боку громадянської позиції. Проте залишаються «прогалини» позитивних очікувань. А саме – відбудови (фактично – «реанімації») системи регіональних санаторно-курортних комплексів. Слід зазначити, що мережа санаторно-курортних комплексів України нині становить більше ніж 3,1 тис. таких закладів. Однак коефіцієнт використання таких спеціалізованих закладів по Україні низький (середнє значення) 0,46, або 46 %. У системі санаторних закладів він становить 50 %, у пансіонатах з лікуванням – 40 %, у санаторіях-профілакторіях – 44 %, на базах відпочинку – 30 %. Безумовно, низький рівень завантаження є стримуючим фактором розвитку санаторно-курортних закладів. Очікувалось, що ринкові відносини повною мірою активізують цю сферу. Проте виявилось інше – середній рівень завантаження санаторно-

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

курортних закладів, що перейшли в приватну власність, становить загалом по Україні лише 24 %. Хоча слід зауважити, що окремі регіони України значно активніші в цьому плані (Волинський – 75 %, Івано-Франківський – 55 %). Однак правомірно констатувати, що нині переваги приватизації системи оздоровчих закладів в Україні не задіяні, стратегії їхнього розвитку не можна вважати ефективними.

Сценаріїв для поліпшення ситуації існує багато. Ми звикли орієнтуватися на досвід країн ЄС. Це правильно з погляду традиційно обраних і задекларованих геополітичних орієнтирів України. Втім, нам вдається слухним звернення до досвіду Японії, яка долала кризу регіонального розвитку періоду розбудови економіки після Другої світової війни.

У загальних рисах, сценарій регіонального розвитку Японії передбачав:

- відновлення промислових зон (усього чотирьох), з огляду на неможливість охоплення реформацією всієї території країни;
- активне налагодження інфраструктури як поля зростання нових промислових зон та забезпечення прискорених темпів економічного зростання;
- збільшення розриву між регіонами, початок перерозподілу промисловості на основі економічної доцільності. Йшлося про концентроване спрямування коштів у регіони, що мають реальні переваги, які можуть стати «*локомотивами*» національного процвітання. Погодимось, що така позиція є дійсно незвичною для логіки європейської політики «вирівнювання» регіонального розвитку, яка нині сприймається як взірць в Україні. Проте цивілізаційний поступ є багатоваріантним, і зациклювання на одному з шляхів його розвитку може мати хибні наслідки. Отже, треба розглядати всі апробовані практикою вдалі варіанти реформ;
- енергозбереження та пошук альтернатив забезпечення паливом. Можливості України в цьому напрямі – безмежні. На жаль, такі перспективи нині активно опановані ТНК;
- коригування надмірної столичної концентрації, що передбачає передачу повноважень регіональним діловим центрам. Свого часу в Японії проводилась політика жорсткого податкового тиску на компанії, зареєстровані в столиці країни з метою переносу активності в регіональні центри;
- з огляду на виклики глобалізації, форсоване формування науково-дослідних кластерів, адже конкуренцію виграє не той, хто здатен створити інновацію, а той, хто може забезпечити перманентну технологію її продукування.

З огляду на вищевикладене, *базова концепція розвитку регіонів (з досвіду Японії)* може ґрунтуватися на таких постулатах:

- залучення виробничої активності регіонів шляхом ринкових механізмів;
- перерозподіл влади між центральними та місцевими органами (останнє вдало збігається з концепцією децентралізації розподілу фінансових ресурсів в Україні);
- суб'єкт виробничої активності – регіональний капітал, за умов підключення до нього міжнародних каналів фінансування, якщо останні згодні слугувати на користь загальнонаціональним інтересам.

Безперечно, досвід інших країн має сприйматися критично і не може бути калькований повною мірою. Але раціональна сутність такого досвіду повинна враховуватись у побудові конкурентоспроможних стратегій регіонального розвитку країни. Саме в плані таких досліджень є корисним звернення до концептуальних основ інституціоналізму, зокрема у сфері аргументації проблем економічного зростання.

На диспропорційність економічного розвитку можуть впливати різномірні інститути, проте, насамперед, інститут власності та інститут довіри.

По-перше, інститут власності. Економічні інститути передбачають ефект у разі обмеження дій інституту влади. Основна проблема полягає в ренті від присутності у владі. Якщо прийняти до уваги такі поняття, як «інституційне оточення» та «інституційна

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

угода», то йдеться про стійкість відносин власності, об'єктом якої стала саме причетність до влади. Нам вбачається, що становлення суспільного устрою України відбувалось в аномальних умовах. Адже важелі впливу на економіку отримали «функціонери», фактично підприємці від системи, що розподілила національні блага (*і можливість отримання ренти від них*). Клани, що утворились, знищують економіку країни з огляду на власні економічні зиски.

По-друге, інститут довіри. Підірваний інститут довіри до влади, до офіційних фінансових установ викликає безліч проблем, в економічному плані – проблем ефективного інвестування. Не можуть бути усунені проблеми регіонального розвитку за умов відсутності взаємодії бізнесу та влади. Неєкономічні засоби (юридичні) в цьому плані є більш ефективними, проте в разі, якщо у справу не втручаються корупційні елементи. Безумовно, в умовах непрозорості «правил гри», нестабільності відносин власності та дуже крихкому інституті довіри обов'язково буде поглиблюватися диспропорційність розвитку господарства.

Висновки і пропозиції. З огляду на події, які відбуваються в нашій країні, та підсумовуючи висновки дослідження багатьох авторів, ми можемо стверджувати, що перерозподіл ресурсів між регіонами, який сьогодні домінує в регіональній політиці України, не є достатньою умовою для досягнення ефективності функціонування економіки кожного регіону та завданням комплексності розвитку національного господарства України загалом. Орієнтація стратегії розвитку окремих територій держави має полягати не в усуненні «вузьких місць», а у наданні поштовху до зміни поведінки контрагентів у регіонах, де має місце неефективність або соціальна дезінтеграція. Таким чином, досвід та практичне впровадження такої політики на рівні країни та на регіональному рівні потребує подальших досліджень, які ми можемо проводити, вивчаючи регіональну політику становлення та трансформації передових країн світу.

Список використаних джерел

1. Аникин А. В. Шотландский мудрец: Адам Смит. *Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов*. Москва: Эксмо, 2007. С. 879–901.
2. Вдовічен А., Кругляк А. Диспропорційність розвитку регіонів: європейський досвід та його застосування в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 1 (163). С. 220–231.
3. Гоффе Н. В. Социальная составляющая региональной политики на Западе. *Мировая экономика и международные отношения*. 2003. № 4. С. 63–70.
4. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за ред. В. Є. Вороніна, Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2010. 288 с.
5. Долішній М. І., Злупко С. М. Концептуальні засади регіональної соціально-економічної політики та її компоненти. *Регіональна економіка*. 1997. № 3. С. 28–35.
6. Євросоюз пояснив пріоритети бюджету на 2014–2020 роки. URL: <https://dt.ua/ECONOMICS/evrosoyuz-poyasniv-prioriteti-byudzhetu-na-2014-2020-roki.html>.
7. Кузнецов А. Межрегиональные контрасты в Европейском союзе. URL: www.perspektivy.info.
8. Пирог О. В. Стратегічні перспективи економічного розвитку національної економіки України. *Бізнес Інформ*. 2011. № 11. С. 32–34.
9. Региональные диспропорции как барьер на пути интеграции. URL: www.xserver.ru.
10. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / за ред. З. С. Варналія. Київ: Знання України, 2005. 498 с.
11. Романюк С. А. Основні напрями трансформації регіональної політики Європейського Союзу. *Економіка и управление*. 2013. № 2. С. 76–82.
12. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / В. М. Геєць та ін.; за ред. д-ра екон. наук Л. В. Шинкарук. Київ, 2011. 696 с.
13. Трансформації в глобальній економіці та Україна: монографія / за заг. ред. І. М. Школи та О. В. Бабінської. Чернівці: Друк Арт, 2014. 416 с.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

14. Федорук А. Диспропорції регіонального розвитку в ЄС. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 11. URL: www.dy.nayka.com.ua.

15. Чухно А. Інституціоналізм: теорія, методологія, значення. *Економіка України*. 2008. № 7. С. 4–12.

References

1. Anykyn A. V. (2007). *Shotlandskii mudrets: Adam Smit* [Scottish sage: Adam Smith]. In A. Smith, *Issledovanie o prirode i prichinakh bohatstva narodov – An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (pp. 879–901). Moscow: Eksmo [in Russian].

2. Vdovichen, A., Kruhlianko, A. (2015). Dysproportsiynist rozvytku rehioniv: yevropeyskyi dosvid ta yoho zastosuvannya v Ukraini [Disproportionality in the development of the regions: European experience and its application in Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of the economy*, 1 (163), 220–231 [in Ukrainian].

3. Hoffe, N. V. (2003). Sotsyalnaia sostavliaiushchaia regionalnoi politiki na Zapade [The social component of regional policy in the West]. *Myrovaia ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniia – World economy and international relations*, 4, 63–70 [in Russian].

4. Voronin, V. Ye., Zhalilo, Ya. A. (Ed.) (2010). *Derzhavne upravlinnia rehionalnym rozvytkom Ukrainy* [Public administration of regional development of Ukraine]. Kyiv: NISD [in Ukrainian].

5. Dolishnii, M. I., Zlupko, S. M. (1997). Kontseptualni zasady rehionalnoi sotsialno-ekonomichnoi polityky ta yii komponenty [Conceptual framework of regional socio-economic policy and its components]. *Rehionalna ekonomika – Regional economy*, 3, 28–35 [in Ukrainian].

6. *Ievrosoiuz poiasnyv priorityty biudzhetu na 2014–2020 roky* [The European Union has explained the priorities of the budget for 2014-2020]. Retrieved from <https://dt.ua/ECONOMICS/yevrosoyuz-poyasniv-priorityty-byudzhetu-na-2014-2020-roki.html>.

7. Kuznetsov, A. (2008). *Mezhregionalnye kontrasty v Evropeiskom soiuze* [Interregional contrasts in the European Union]. URL: www.perspektivy.info.

8. Pyroh, O. V. (2011). Stratehichni perspektyvy ekonomichnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky Ukrainy [Strategic prospects of economic development of the national economy of Ukraine]. *Biznes Inform – Business Inform*, 11, 32–34 [in Ukrainian].

9. *Rehionalnye dysproportsii kak barer na puti intehratsii* [Regional disproportions as a barrier to integration]. Retrieved from www.xserver.ru.

10. Varnalii, Z. S. (Ed.) (2005). *Rehiony Ukrainy: problemy ta priorityty sotsialno-ekonomichnoho rozvytku* [Regions of Ukraine: problems and priorities of socio-economic development]. Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].

11. Romaniuk, S. A. (2013). Osnovni napriamy transformatsii rehionalnoi polityky Yevropeiskoho Soiuzu [The main directions of the transformation of the European Union's regional policy]. *Ekonomika i upravlenie – Economics and Management*, 2, 76–82 [in Ukrainian].

12. Heiets, V. M., Venher, L. A., Voloshchenko, L. Iu., Hakhovych, N. H., Harkavenko, V. I., Yaremenko, O. L. ... Shynkaruk, L. V. (Ed.) (2011). *Strukturni zminy ta ekonomichnyi rozvytok Ukrainy* [Structural changes and economic development of Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].

13. Shkola, I. M., Babinska, O. V. (Eds.) (2014). *Transformatsii v hlobalnii ekonomitsi ta Ukraina* [Transformations in the global economy and Ukraine]. Chernivtsi: Druk Art [in Ukrainian].

14. Fedoruk, A. (2011). Dysproportsii rehionalnoho rozvytku v YeS [Disproportions of regional development in the EU]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development*, 11. Retrieved from www.dy.nayka.com.ua.

15. Chukhno, A. (2008). Instytutsionalizm: teoriia, metodolohiia, znachennia [Institutionalism: theory, methodology, meaning]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 7, 4–12 [in Ukrainian].

Гонга Олена Іванівна – доктор економічних наук, професор, директор Інституту економіки, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Гонга Елена Ивановна – доктор экономических наук, профессор, директор Института экономики, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Olena Gonta – Doctor of Economics, Professor, Director of the Institute of Economics, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenko Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).